

СЕЛСКОСТОПАНСКА АКАДЕМИЯ
ИНСТИТУТ ПО ЗЕМЕДЕЛИЕ И СЕМЕЗНАНИЕ
„ОБРАЗЦОВ ЧИФЛИК”

Русе, 7007, ул. „Проф. Иван Иванов” 1, тел. 082 820801, e-mail iza.rousse@gmail.com

ПРОГРАМА
ЗА РАЗВИТИЕ И УПРАВЛЕНИЕ
НА
ИНСТИТУТ ПО ЗЕМЕДЕЛИЕ И СЕМЕЗНАНИЕ „ОБРАЗЦОВ ЧИФЛИК”, ГР. РУСЕ
ЗА ПЕРИОДА 2025 г. – 2029 г.

на
доц. д-р Галина Йорданова Дякова,
доцент в отдел „Селекция на полските култури и лоза” и Директор
при ИЗС „Образцов чифлик”- Русе
за участие в конкурс за „Директор“ на

Институт по земеделие и семезнание „Образцов чифлик” – Русе,
на основание чл. 3, ал. 3, т. 2 и във връзка с чл. 7 от Закон за Селскостопанска
академия, чл. 90, аб. 1 и 2 от Кодекса на труда и с чл. 2 от Правилник за провеждане
на конкурси за директори на структурни звена – научни институти в
Селскостопанска академия и съгласно заповед № РД 04-66/26.08.2025 г. на
Председателя на ССА и публикуван на 01.09.2025 г.

РУСЕ – 2025 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ИНСТИТУТ ПО ЗЕМЕДЕЛИЕ И СЕМЕЗНАНИЕ „ОБРАЗЦОВ ЧИФЛИК”	3
II. ЦЕЛ НА ПРОГРАМАТА И СТРАТЕГИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ	5
III. ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО В БЪЛГАРИЯ	8
III.1. Състояние и предизвикателства пред аграрния сектор	8
III.2. Селскостопанската политика на ЕС	9
III.3. Общата селскостопанска политика (ОСП)	9
III.4. Приоритети за развитие на земеделието в България	10
IV. СЪСТОЯНИЕ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД АГРАРНАТА НАУКА	11
IV.1. Тенденции в развитието на аграрната наука в световен мащаб	11
IV.2. Националната стратегия за развитието на научните изследвания в България (2017-2030)	12
IV.3. Селскостопанска академия	13
IV.4. Стратегия за научноизследователска, научно-приложна, иновативна и внедрителска дейност в Селскостопанска академия (2025-2030 г.)	14
IV.5. Система за наблюдение и оценка на научноизследователската дейност, осъществявана от научните организации и ФНИ в Република България	16
V. СТРУКТУРА НА УПРАВЛЕНИЕ И НОРМАТИВНА БАЗА НА СЕЛСКОСТОПАНСКА АКАДЕМИЯ	18
V.1. Структура на Селскостопанска академия	18
V.2. Органи на управление на Селскостопанска академия	19
V.3. Стратегически приоритети в научноизследователската дейност	20
V.4. Система за обучение на докторанти в страната и в системата на ССА	23
V.5. Източници за финансиране на научната дейност в България и ЕС	24
VI. СТРУКТУРА, ФУНКЦИИ, ОРГАНИЗАЦИЯ НА ДЕЙНОСТТА НА ИНСТИТУТ ПО ЗЕМЕДЕЛИЕ И СЕМЕЗНАНИЕ „ОБРАЗЦОВ ЧИФЛИК” – РУСЕ И ПОДХОДИ ЗА ТЯХНОТО УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ	25
VI.1. Структурата на Института, съгласно Правилник за устройството и дейността на ИЗС „Образцов чифлик” – Русе	25
VI.2. Анализ и състояние на научноизследователската дейност на ИЗС „Образцов чифлик” и подходи за нейното усъвършенстване	27
VI.3. Анализ и състояние на научно-приложната дейност на ИЗС „Образцов чифлик” и подходи за нейното усъвършенстване	36
VI.4. Анализ и състояние на международното сътрудничество на ИЗС „Образцов чифлик” и подходи за неговото подобряване	38
VII. АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА И ДЕЙНОСТТА НА НАУЧНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛНАТА БАЗА НА ИЗС „ОБРАЗЦОВ ЧИФЛИК” И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПО-ДОБРИ РЕЗУЛТАТИ	39
VII.1. Структура на НЕБ на ИЗС „Образцов чифлик”	39
VII.2. Дейност на Научно-експерименталната база на ИЗС „Образцов чифлик” и предложения за по-добри резултати	39
VIII. ФИНАНСИРАНЕ НА НАУЧНАТА ДЕЙНОСТ	41
IX. КАДРОВА ПОЛИТИКА И КВАЛИФИКАЦИЯ	42

I. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ИНСТИТУТ ПО ЗЕМЕДЕЛИЕ И СЕМЕЗНАНИЕ „ОБРАЗЦОВ ЧИФЛИК”

Институтът по земеделие и семезнание „Образцов чифлик” осъществява фундаментални научни изследвания, научно-приложни изследвания, иновативна и консултантска дейност в областта на земеделието и семезнанието. Неговата юридическа и оперативна самостоятелност се определят от Закона за Селскостопанска академия, Устройствен правилник на Селскостопанска академия, с Правилник за устройството и дейността на ИЗС „Образцов чифлик” и действащите нормативни разпоредби.

Създаването на Образцов чифлик е изключително събитие, не само за земеделието в България, но и за развитие на Опитното дело в Европа. Малко преди създаването на стопанството, такива са открити в три страни: Франция през 1835 г. – опитната станция на Бусенго в Алзас, Англия през 1843 г. – на Лоаз и Джилбърт в Ротамстед и Германия - в Мьокерн през 1852 г.

Историята на Института започва след Освобождаването на България, когато с Указ № 374 от 13.12.1879 г. е отворено първото практическо земеделско училище, което през 1883 г. е преобразувано в средно, с тригодишен курс на обучение.

На 09.03.1905 г., въз основа на изграденото със съвременен облик за времето си, експериментално поле и натрупан опит от учителите-агрономи, се основава Земеделската опитна станция „Образцов чифлик”. До 1962 г. Станцията отбелязва значителни постижения, както в областта на селекцията, така и по агротехниката на полските култури. С постановление № 149/06.11.1962 г. е създаден Селскостопански научно-изследователски институт.

С постановления № 270/15.12.2000 г. и № 165/19.07.2005 г. на Министерски съвет предметът на дейност на ИЗС „Образцов чифлик” - Русе е научна, приложна и обслужваща дейност в областта на земеделието и семезнанието.

През съществуването си той е претърпял много реорганизации, структурни промени и тематично преориентиране, но селекционно-подобрителната работа при основните полски култури винаги е присъствала в дейността му. Тук неслучайно е поставено началото на селекционната работа с пшеницата, ечемика, овеса, фасула, царевицата, фия, лещата и просото в България. Районът на Образцов чифлик е характерен със сурови зимни условия и с най-горещите и сухи летни периоди в равнинната част на страната. Това прави Образцов чифлик **естествена физиологична лаборатория за създаване на сортове растения, устойчиви към екстремни фактори на околната среда.**

В Института са създадени и внедрени над 120 сорта и хибриди, някои от които много години са били в производството. Особено успешен е сорт пшеница № 14 – един от най-зимоустойчивите и с високо качество на зърното. Поради безспорните си качества този сорт в продължение на много години е основен за България и едва в края на 50-те и началото на 60-те години е изместен от сорт № 301. Такива са сорт ечемик № 1241, овес „Образцов чифлик 914“, сортовете полски фасул № 1028 и „Бистренски“ и др. Внедряването на чуждестранните хибриди царевица СК 1, СК 4 и Н 708 също е принос на Института. Люцерната е била включена в работата на Земеделската опитна станция още през първата година след откриването ѝ. През 1905 г. е била засята за изпитване Унгарската люцерна, а през 1909 г. се включват още 2 сорта. Проучвани са почти всички въпроси, касаещи люцерната за фураж и за семепроизводство. Събиран е богат изходен материал от местни популации

Постиженията в селекцията на люцерната и лозата са изцяло принос на поколението, което изгражда Института през 1962 г. Като водещ селекционер на колектива ст.н.с I ст. д-р Мито Мирчев, създава сортовете люцерна - Надежда 1, Надежда 2, Приста 2, Приста 3 и Приста 4, три от които – Надежда 2, Приста 2 и Приста 3 са били стандарти в ИАСАС в различни периоди, а Приста 3 и в момента. Голямо постижение на Института е първият български сорт Многолистна 1, който е представител на многолистните люцерни в света. В резултат от внедряването на разработения в Института от проф. д-р Иван Тодоров оригинален метод на селекция чрез инбридинг (самоопрашване) при лозата, са създадени супередроплодните десертни сортове лоза Велика и Сияна, които са едни от най-търсените научни продукти на Института в България и чужбина.

През 1912 г. в Образцов чифлик е заложен най-продължителният траен торов опит, връстник на този в Московската Тимирязевска академия, който продължава да дава ценна информация и днес.

ИЗС „Образцов чифлик“ има не само богата история, но с основание може да се каже, че и сега заема достойно място в развитието на селскостопанската наука и практика в България.

Много от сега разпространените в практиката сортове и хибриди полски култури и лоза са създадени в ИЗС „Образцов чифлик“ – Русе. Такива са: пшеница Венка 1, Дунавия, овес Алекси, царевичен хибрид Русе 464, полски фасул Образцов чифлик 12 и 24, люцерновите сортове – Приста 3, Приста 4, Приста 5, Роли, Многолистна 1 и Цвета и десертните сортове лози – Велика, Сияна, Мискет русенски, Ряхово, Приста,

безсеменните - Русенско без семе, Ранно без семе, зорница, Тангра и устойчивите на болести винени сортове – Кристален и Мискет Викинг.

Разработени са методите и схемите за сортоподдържане на основни полски култури и лоза.

Създадените сортове налагат извеждането и на агротехнически проучвания в частната агротехника на сортовете, както и нов подход в земеделските практики за получаването на екологично чиста продукция. Актуализират се технологични звена от агротехниката, относно изискванията на растенията към износа на хранителните вещества на някои зърнено-житни и зърнено-бобови култури в условия на екологичен стрес, чрез прилагане на специфични за почвения тип и климат листни торове, растежни регулатори и подходящи почвени и листни торове за ограничаване стресовото влияние на почвената и атмосферна суша.

Научно-изследователската работа по семезнание започва значително по-късно (през 1976 г.) в сравнение с тази по селекция и агротехника на полските култури и лозата. Като резултат от проучванията в това направление в практиката са предложени редица разработки, най-важни от които са: актуализиране на БДС-семе - относно метода за изпитване на норми и изисквания към качеството на семената; методи за прогнозиране на полската кълняемост на семената и определяне жизнеспособността им чрез лабораторни методи; отраслови нормали за сушене и съхраняване на семена от зеленчукови култури, царевица и др.

II. ЦЕЛ НА ПРОГРАМАТА И СТРАТЕГИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ

Настоящата Програма за развитие и управление на Институт по земеделие и семезнание „Образцов чифлик“ се основава както на постигнатото от неговото създаването, така и на съвременните тенденции за усъвършенстване на научноизследователската и приложна дейност, като съм взела предвид следните документи от национално значение:

- > Рамкова Програма на Европейския съюз „Хоризонт Европа“ (2021 - 2027 г.), след конкретизиране на темите, касаещи българското общество, научноизследователските структури, развойни дейности и бизнес организации в следващите години, които ще бъдат приоритетни за бъдещето развитие на България и Европа;

- > Национална стратегия за развитие на научните изследвания в Република България за периода 2017 - 2030 година;

- > Обща селскостопанска политика за новия програмен период 2021 – 2027 г.;

> Стратегия за научно изследователска, научно-приложна, иновативна и внедрителска дейност в Селскостопанска академия 2025 – 2030 година;

> Правилник за наблюдение и оценка на научноизследователската дейност, осъществявана от висшите училища и научните организации, както и на дейността на Фонд „Научни изследвания“ Обн. - ДВ, бр. 54 от 29.06.2018 г. /Издаден от министъра на образованието и науката/;

> Устройствен правилник на ССА;

> Закон за Селскостопанската академия;

> Закон за развитието на академичния състав в Република България;

> Правилник за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България;

> Правилник за развитието на академичния състав в Селскостопанска академия;

> Вътрешни правила за депозиране на резултати от научната дейност на \селскостопанска академия за публикуване в Българския портал за отворена наука;

> Вътрешни правила за проверка на автентичността и наличието на плагиатство в научните разработки на Селскостопанска академия;

> Правилник за интелектуалната собственост на ССА и др.

Основна цел на Програмата за развитие и управление на ИЗС „Образцов чифлик“ за периода 2025-2029 г. е ефективна научна дейност и научен просперитет, като предлага възможности и решения за по-добро развитие на академичния състав и постигане на по-добри финансови резултати от научна и производствена дейност на Института за четиригодишен период..

Основните задачи за периода 2025 - 2029 година, определени на базата на приоритетите, формулирани в официалните документи, са:

> Осъществяване на научни и научно-приложни изследвания и свързаните с това дейности в областта на селекция, семепроизводство, производство на посадъчен материал и съвременни технологии за отглеждане на полски култури и лоза;

> Усъвършенстване методите на селекцията и технологиите на отглеждане при икономически важни за страната култури;

> Насочване на усилията за постепенно преминаване от интензивно към научнообосновано интегрирано и/или биологично земеделие;

> Чрез интеграция и координация на научните изследвания, да продължи формирането на колективите по изпълнение на научните проекти в състав, който да доведе до завършен краен продукт, готов за внедряване в земеделските стопанства;

- > Съхраняване растителните генетични ресурси (сортове, популации, линии, клонове растения) като национално богатство;
- > Засилване на участието в разработване на национални и международни програми, концепции и планове за развитие на страната;
- > Осъществяване на експертна, консултантска и проектантска дейност по проекти и програми в областта на земеделието и селскостопанството с национално, регионално и международно значение;
- > Засилване на участието в международното сътрудничество чрез създаване на съвместни научни колективи и сключване на договори на двустранна и многостранна основа;
- > Изпълняване на изискванията и условията за акредитация за обучение в ОНС „Доктор” и привличане и подготовка на докторанти, специализанти и пост- докторанти по акредитираните програми и повишаване на квалификацията на лица от сродни институти и лаборатории, както и на лица, заети в областта на земеделието;
- > Провеждане на процедури по Закона за развитие на академичния състав в Република Българин (ЗРАСРБ) за развитие на научния капацитет и направленията на изследователска дейност в Института;
- > Засилване на трансфера и внедряването на научните постижения и иновации в практиката и бизнеса;
- > Да стане задължителна практика всички новосъздадени сортове, технологии и научни публикации да се разглеждат и обсъждат от целия колектив, като това ще има положителен ефект върху качеството на представените материали и продукти;
- > Въвеждане на проектния принцип, чрез съобразяване обемите на работата по отделните научни направления до рамките на субсидията от ССА и приходите, които те самите успеят да реализират;
- > С приходи от проекти и програми да се обновят лабораториите според изискванията за безопасни условия на труд и да се оборудват със съвременна апаратура, като по този начин ще се повиши и качеството на научните резултати.

По този начин:

- ще се създаде възможност на пазарно-ориентираните направления да се развиват ускорено, за да носят повече приходи (включително и от роялти) за собственото си развитие и за Института;
- ще се ограничи работата, без налагане на грубо администриране, на по-неперспективните и по-лошо работещите направления на научната дейност;

- от финансови съображения, научните работници в Института да се привлекат и преориентират, мислят и работят за практическата реализация на научните продукти;
- ще се стимулира дейността на добре работещите членове на академичния състав;
- ще се пренасочат научните работници, чиято работа до момента фактически се финансира от други, добре работещи направления в Института, като се задълбочат и разширят изследванията в перспективните направления;
- ще се постигне самоограничаване на разходите по всички направления до рамките на реализираните приходи;
- ще се развие творческият потенциал на кадрите, като се даде възможност на научните работници да оперират с по-голямата част от реализираните от тях приходи.

Смятам, че гореизброените преобразования са в синхрон със същността на реформата на българската аграрна наука.

Изпълнението на поставената цел ще направи възможно ускорено реализиране на научните постижения, които ще допринесат за подобряване в количествен и качествен аспект на земеделската продукция, както и за ефективността на производството.

III. ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО В БЪЛГАРИЯ

III.1. Състояние и предизвикателства пред аграрния сектор

След присъединяването на България към ЕС, аграрният сектор претърпя съществени промени в организационно-производствената структура и социално-икономическото равнище, за които е характерно:

- намаляване делът на селското стопанство в брутната добавена стойност на страната, достигайки 3.9% през 2022 г. спрямо 5.5% при присъединяването на страната към ЕС.
- нарастване делът на брутната продукция от растениевъдството от 56% през 2007 г. на 81 % през 2022 г., и намаляване на дяла на животновъдната продукция съответно от 44% на 19%, което формира твърде неблагоприятна структура на селскостопанското производство.
- влошената производствена структура в земеделието, което оказва негативно въздействие върху околната среда - наблюдава се висок дял на почвена ерозия, висок темп на увеличаване на излишния азот в почвите, в резултат от значителното нарастване на азотното торене. Същевременно е налице траен недостиг на фосфор в почвата, около 5 кг/ха, макар в отделни години да се постига баланс в употребата му.
- нарастващото използване на торове и химически пестициди е паралелно на ограничен брой отглеждани култури, увеличен дял на използване на чуждестранни

сортите и намаляване на агробиоразнообразието в българското земеделие. Чуждестранните сортове са по-високодобивни в сравнение с българските, но при по-високо ниво на вложенията за закупуване на семена, торове и препарати за растителна защита. Такова интензивно използване на ресурсите е нецелесъобразно от гледна точка на устойчивото земеделие. Зависимостта от използването на голям брой чуждестранни сортове създава рискове, свързани с продоволствената сигурност.

- ниска степен на използваемост на съвременни дигитални технологии за прецизно земеделие, ниски образователното равнище и квалификация, липсват средства за инвестиции. Изследванията, свързани с разработване на национални решения за прецизно земеделие, са фрагментирани и ограничени в рамките на 2-те Национални научни програми на МОН - Интелигентно растениевъдство и Интелигентно животновъдство. Внедряват се чуждестранни системи и продукти, които в голяма степен са разработени на базата на модели, използващи данни от различни климатични условия и се нуждаят от калибриране и повишаване на прецизността.

III. 2. Селскостопанската политика на ЕС

Селскостопанската политика на ЕС обхваща широк кръг въпроси, включително качество на храните, проследимост, търговия и популяризиране на селскостопанските продукти на ЕС. Европейският съюз подпомага финансово земеделските стопани и насърчава устойчиви и екологосъобразни практики и инвестициите в селските райони.

Институциите на ЕС си сътрудничат при създаването, прилагането, мониторинга и оценяването на политиката в областта на храните и земеделието. На национално ниво се прилагат законите за които е постигната договореност на европейско равнище. От бюджета на ЕС се предоставят средства на държавите членки в съответствие с правилата на Европейския съюз. ЕС следи за прилагането и ефективността на законите.

III. 3. Общата селскостопанска политика (ОСП)

Общата селскостопанска политика (ОСП) е партньорство между обществото и селското стопанство, което гарантира стабилни доставки на храни, защитава доходите на земелците, опазва околната среда и поддържа жизнеспособността на селските райони.

ОСП допринася също и за устойчивото развитие на селските райони чрез три дългосрочни цели: укрепване конкурентността на селското и горското стопанство, осигуряване на устойчиво управление на природните ресурси и действия в областта на климата и балансирано развитие на икономиките и общностите в селските райони.

III.4. Приоритети за развитие на земеделието в България

Стратегическата важност на българското земеделие за икономическата сигурност и прогрес на България е била доказвана непрекъснато през последното столетие. То е било винаги считано за приоритетен отрасъл. Българското земеделие е било, е и ще продължи да бъде един от най-важните структуроопределящи отрасли в икономиката на нашата страна. Към настоящия момент, неговият дял в БВП на страната ни падна под 5% при 28% през 1989 г. Незавидното състояние, в което земеделието ни се намира сега, се дължи преди всичко на ниската добавена стойност на неговата продукция. Това до голяма степен е следствие от спада в нивото на земеделската наука, особено през последните петнадесет години.

Необходимо е, час по-скоро всички заинтересовани страни, включително и обществото, да положат максимални усилия, използвайки естествените предимства, които има България, за да заеме тя отново мястото си на сериозен селскостопански производител, осигуряващ не само голяма част от продоволствените потребности на страната, но и генериращ значителен износ на качествени биологични храни в Европа, Азия и Америка. Това е възможно само ако се заложи на интензивния път за устойчиво развитие на селското стопанство, основан на последните достижения на науката в областта не само на генетиката и селекцията, но и на биологията и биотехнологиите, микробиологията, почвознанието, химията, физиката, математиката и информатиката, както и на електрониката и фината механика, роботиката и интелигентните машини.

Без широкото прилагане на научните достижения и иновациите е немислимо и невъзможно да се постигне качествен ръст в земеделието. Необходимо е насочване на усилията за постепенно преминаване от интензивно към научнообосновано интегрирано и биологично земеделие, за да може България да влезе отново в списъка на най-бързо и устойчиво развиващите се страни в света. Най-общо земеделското производство в страната се характеризира все още със сравнително ниска добавена стойност и конкурентоспособност и недостатъчна пазарна ориентация, породени в голяма степен от натрупаните през годините на прехода остри проблеми в сектора. Причините за това са много и разнообразни. От гледна точка на продоволствената сигурност и от позицията на влошаващо се здравословно състояние на българската нация може да се счита за абсурд, когато вносът на такива важни продукти, като плодове, зеленчуци, месо и редица други, преобладава над износа и достига равнища от 70% – 80%. Зърнените култури са единственият добър пример за висок стандарт и ефективно производство в земеделието. Липсва обаче строга и ясна взаимнообвързаност на този вид производство с животновъдния отрасъл и с преработвателните индустрии, свързани с храните,

фуражите, алтернативните източници на енергия, леката промишленост и другите направления.

Имайки всички природни дадености за осъществяване на ефективно земеделие, е недопустимо повече България да продължава да губи позиции на европейския и световния пазар и в резултат на това нейната икономика да бъде в незавидно положение. Развитието на българското земеделие не може да се разглежда изолирано от външни фактори: глобални процеси и тенденции, като увеличаване на населението, недостиг на храни и фураж, и нарастваща нестабилност на цените в световен мащаб; пазарната политика; измененията в климата; замърсяването на околната среда и редица други.

Всичко това налага нуждата от актуализиране на стратегията за устойчиво развитие на земеделието в България, която да доведе до бързо трансформиране на сегашното земеделие в модерен, мощен и динамичен сектор на българската икономика, основан на научния прогрес и иновациите.

Българската земеделска наука участва в тези важни процеси, но е необходимо да засили своята роля в Европа.

IV. СЪСТОЯНИЕ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД АГРАРНАТА НАУКА.

IV.1 Тенденции в развитието на аграрната наука в световен мащаб

Според Организацията на ООН за прехрана и земеделие (ФАО) световното производство на храни ще трябва да се увеличи на фона на протичащите глобални промени в климата, на намаляващите природни ресурси, като биоразнообразието, водните ресурси, работната ръка и състоянието и площта на обработваемата земя.

В контекста на нарастващото търсене на храни в световен мащаб, справянето с последствията от промените в климата и подобряване на здравословното състояние на нациите, същността на основните тенденции в развитието на аграрната наука в световен мащаб е в насочване на усилията за постепенно преминаване от интензивно към научнообосновано интегрирано и/или биологично земеделие.

Земеделие, основано на прогреса в познанието, нанотехнологиите, биотехнологиите, информационните технологии и иновациите е гарант за обезпечаване на ефективно снабдяване със здравословна и с висока хранителна стойност храна и запазване на околната среда и природните ресурси.

От съществено значение са усилията към развитие на високопродуктивно и високоефективно земеделие, което същевременно е високоустойчиво, силно екологично и мултифункционално, и в обобщение е конкурентоспособно на световния пазар. Целта е

да се удовлетворяват бързо, както нарастващите нужди от храна, фураж и биогориво, така и от качествени и безопасни храни, свързани с високите изисквания на ЕС за здравословен начин на живот.

Важен фактор за развитие на аграрната наука в света е създаването на световни консорциуми с участие на представители на развития и на развиващият се свят, които целят решаването на глобални проблеми на земеделието.

Финансирането в областта на земеделието за научноизследователска и развойна дейност и умелото прилагане на научнообоснования подход и иновациите осигурява развитие на устойчиво земеделско производство при запазване на околната среда

IV.2. Националната стратегия за развитието на научните изследвания в България (2017-2030)

Националната стратегия за развитието на научните изследвания в Република България (2017-2030) има за цел да подпомогне развитието на науката, за нейното превръщане във фактор за развитие на икономиката, базирана на знанието и иновациите. Насочена е към научните организации, занимаващи се с научноизследователска дейност. Националната стратегия отразява виждането, че образованието, научните изследвания, развитието на технологиите и иновациите са основата за постигане на динамичен и устойчив икономически растеж. Тези цели могат да се постигнат чрез:

- > Осигуряване на висока квалификация и ефективно кариерно развитие на учените, основано на високо ниво на научните изследвания. Повишаване на жизнения стандарт и на социалния статус на учените и специалистите, заети в научноизследователската дейност, посредством осигуряване на адекватно и съобразено с постигнатите резултати заплащане, както и на добри условия на труд;

- > Развитие, поддържане и ефективно използване на модерна научна инфраструктура, балансирана по тематични области и региони, и осигуряване на необходимия достъп до европейска и международна научна инфраструктура;

- > Устойчиво възстановяване на международните позиции на България по количество и качество на международно видимата научна продукция;

- > Повишаване на количеството и качеството на научните изследвания, свързани с проблеми от регионално и национално значение;

- > Поощряване на приложните научни изследвания и фокусирането им върху приоритетните области на ИСИС;

- > Стимулиране на частните инвестиции в науката;

- > Интеграция в Европейското изследователско пространство и международната научна общност;
- > Връзки на науката с други социални сфери;
- > Значително интензифициране на връзките на науката с образованието, бизнеса, държавните органи и обществото като цяло.

IV.3. Селскостопанска академия

Селскостопанска академия е водеща организация за научни изследвания в областта на земеделието, храните и агроекологията. Тя провежда своята дейност в рамките на държавната аграрна политика, Общата селскостопанска политика на Европейския съюз (2021-2027) и Националната стратегия за развитие на научните изследвания (2017-2030). Чрез своите 30 структурни звена (24 научноизследователски института, 4 Научни центрове, Държавно предприятие „Научнопроизводствен център“ и Национален земеделски музей) ССА работи за засилване ролята на аграрната наука в развитието на конкурентоспособно, екологосъобразно и неутрално по отношение на климата селско стопанство.

Основни предимства в дейността на ССА са:

- дългогодишен опит и традиция в организацията и управлението на аграрната наука;
- изградена регионална мрежа от научни институти и опитни станции от състава на Държавното предприятие;
- широк научен обхват, включващ основни направления от аграрния и свързаните с него сектори;
- интегриране на всички функционални звена на иновационния процес в земеделието от идеята до научния продукт;
- създадена и патентно защитена интелектуална собственост с висок потенциал за комерсиализиране.

Предизвикателства, пред които е изправена Селскостопанска академия:

- последствия от системно недостатъчно финансиране на научноизследователската дейност до 2021 г.;

- недостиг на висококвалифицирани кадри и застаряване на изследователския и техническия персонал;
- нарушена приемственост между поколенията, което забавя кариерното развитие на кадрите и прави аграрната наука непривлекателна;
- вътрешно-ведомствено формулиране на изследователските теми и бавно адаптиране към динамичните промени в сектора;
- недостатъчно ефективна координация между отделните звена в системата;
- недостатъчна съгласуваност и екипност за решаване на неотложни обществени проблеми;
- недостатъчно популяризиране на създадените иновации и научни решения и липса на диалог със заинтересованите страни, слаби връзки с бизнеса и широката общественост;
- липса на специализирано звено в ССА за връзка с бизнеса, трансфер на знания и внедряване на научни продукти;
- ниска потребност от научни знания и иновации в преобладаващо дребните земеделски стопанства в страната;
- недоверие от страна на бизнеса в българската аграрна наука и ограничени възможности за комерсиализиране на научните продукти;
- научна инфраструктура, в значителна степен базирана на морално остаряло и физически амортизирано оборудване, което подлага на риск експерименталната

IV.4. Стратегия за научноизследователска, научно-приложна, иновативна и внедрителска дейност в Селскостопанска академия (2025-2030 г.).

Разработена е от Селскостопанска академия и е приета от Управителния съвет на 14.05.2025 г.. В стратегията се очертават **основните приоритети в дейността на Селскостопанска академията**. В рамките на стратегията заемат място фундаментални научни и научно-приложни изследвания и дейности, които са от решаващо значение за развитие и внедряване на иновациите, подпомагащи икономиката.

Основната цел на Стратегията на Селскостопанска академия е осъществяване на научно-приложни изследвания и анализи и създаване на знания и иновации, допринасящи за повишаване на добавената стойност в аграрния сектор, намаляване на

отпечатъка на продоволствената система върху климата и околната среда и поддържане и подобряване на екосистемните услуги.

Приоритетни политики на стратегията

Приоритетите на научноизследователската дейност, очертани в Стратегията, могат да се постигнат чрез:

ПП-1. Укрепване, реформиране и модернизиране на научноизследователската и образователна система в ССА и по конкретно, чрез:

. - ПП-1.1. Промени в нормативната база;

Нормативната база следва да отрази реформирането и модернизирането на структурата на ССА в съответствие с новите приоритети и критерии за развитие на аграрната наука в страната и ЕС.

- ПП-1.2. Актуализиране на структурата и управлението;

- Тематично групиране на структурните научни звена по научни направления за управление на научната и внедрителска дейност;

Обединяването на съществуващия научен и инфраструктурен потенциал в 4 научни направления: Растениевъдство; Градинарство и лозарство; Животновъдство и аквакултури; Агроекология, биотехнологии, храни и аграрни политики ще допринесе за:

- Преодоляване на фрагментираността на изследванията и споделяне на апаратура, научен и технически капацитет;.

- Тематично и функционално фокусиране и повишаване на ефективността от научните изследвания;

- Избягване на дублирането и дребнотемието;

- По-целенасочено и успешно партньорство с бизнеса.

- Модернизиране на научната инфраструктура;

- Защита на интелектуалната собственост;

- Модернизиране на информационната и издателската дейност;

- Подобряване публичността на резултатите от научните изследвания и анализи.

ПП-1.3. Подобряване капацитета на научния потенциал

- Привличане и подкрепа за докторанти, постдокторанти и млади учени;

- Повишаване на критериите за оценка и стимулиране на учените;

- Засилване на социалната и екологичната отговорност на кадрите.

ПП-2. Разширяване на участието в партньорства с бизнеса, академични, европейски и международни институции

- Сътрудничество с БАН и аграрните университети;
- Международно сътрудничество с държавите-членки на ЕС и трети страни;

Партньорства и живи лаборатории за връзка с агробизнеса..

ПП-3. Повишаване на ангажираността за формиране на политики в аграрния сектор, основани на знанието, иновациите и експертизата

- Участие на учени от ССА при формирането на политиките на МЗХ;
- Обучение на земеделски производители;
- Споделяне на знания и научен обмен с обществеността.

IV.5. Система за наблюдение и оценка на научноизследователската дейност, осъществявана от научните организации и ФНИ в Република България.

Организацията и функциите на тази система са регламентирани с правилник. Целта на системата е постигане на качествени и конкурентни научни резултати, като подпомогне формирането и провеждането на национална политика по отношение на научните изследвания. Наблюдението и оценката са на научни организации, акредитирани в НАОА за обучение в докторски програми, а оценката се използва за разпределение на институционалното финансиране на извършваната от тях научна дейност.

Системата за наблюдение и оценка на научноизследователската дейност допринася за:

- подобряване на качеството на научните изследвания, чрез въвеждане на международни показатели за оценка на научноизследователската дейност;
- подобрява управлението на научноизследователската дейност;
- по-добра отчетност на резултатите от научноизследователската дейност и на дейността на Фонда пред научната общност, съответните държавни органи и други институции, които я финансират, както и пред обществото.

Системата включва ежегодно наблюдение, оценка и анализ на научноизследователската дейност, осъществявана от организациите, основана на публичност, прозрачност и предсказуемост на политиката за финансиране на научните изследвания. Въз основа на това се извършва анализ на дейността на организациите и на Фонда. Наблюдението и оценката се правят на всички висши училища, както и на всички научни институти на БАН с брой изследователи не по-малко от 20 с придобита

поне ОНС „Доктор”, .и на ССА , с брой изследователи не по-малко от 10, акредитирани в Националната агенция за оценяване и акредитация за обучение по докторски програми.

Основни източници и инструменти на системата са:

1. Световните научни бази данни — Scopus, Web of Science (All Databases);
2. База данни, поддържани от Directoty of Intellectual Property Offices — WIPO, European Patent Office (EPO), United States Patent and Trademark Office, BPO Online — database of Bulgarian Patent Office;
3. Регистър на научноизследователската дейност в Република България;
4. Регистър на действащите, прекъсналите и завършилите студенти и докторанти;
5. Регистър на академичния състав и защитените дисертационни трудове;
6. Регистър на висшите училища;
7. Отчет за дейността на Фонд „Научни изследвания”;
8. Финансово-счетоводни справки от научните организации и висшите училища за привлечените средства по европейски рамкови програми за научни изследвания и иновации, за националните и международните проекти по които през съответния период за изразходвани парични средства от конкурсно проектно финансиране, и размера на изразходваните средства по тези проекти, и за привлечените средства по договорите с български и чуждестранни предприятия и/или организации, както и от сключени лицензионни договори с фирми/земеделски производители за реализация на интелектуални продукти, по които през отчетния период са изразходвани парични средства, и размера на изразходваните средства по тези договори.

Научноизследователската и приложна дейност на ИЗС „Образцов чифлик” е в унисон и ще продължи да е адекватна с Общата селскостопанска политика (ОСП), Системата за изпълнение на стратегическия план, Националната стратегия за развитието на научните изследвания в Република България (2017-2030), Стратегията за научноизследователска, научно-приложна, иновативна и внедрителска дейност в ССА и Системата за наблюдение и оценка на научноизследователската дейност.

V. СТРУКТУРА НА УПРАВЛЕНИЕ И НОРМАТИВНА БАЗА НА СЕЛСКОСТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

V.1. Структура на Селскостопанска академия.

Селскостопанска академия е единна научна структура, с централизирано управление, натоварено с координационна функция и научни звена, които изпълняват елементи от глобално- и национално- значими научни проекти. Ролята ѝ на национална автономна бюджетна организация към министъра на земеделието, храните и горите е за осъществяване на научни изследвания, приложна, обслужваща и спомагателна дейност в областта на земеделието, животновъдството и хранителната промишленост. Осъществява се в изпълнение на Националната стратегия за развитието на научните изследвания в Република България (2017-2030), в рамките на държавната аграрна политика и в съответствие с Общата селскостопанска политика на Европейския съюз.

Съгласно Устройствения правилник на Селскостопанска академия (приет с Постановление № 151 от 25 юли 2018 г. с изм. в ДВ, бр. 47 от 24 юни 2022 г.), структурата на Академията е следната:

1. **Централна администрация**, която включва; председател; заместник-председател; главен научен секретар; финансов контролор; служител по сигурността на информацията; дирекция „Вътрешен одит“; обща администрация; специализирана администрация. Общата численост на централната администрация се определя от управителния съвет на Академията;

2. **Научни институти** /25 броя/, които осъществяват фундаментални научни изследвания, научно-приложни изследвания, иновативна и консултантска дейност в областта на аграрния сектор и храните;

3. **Научни центрове** /4 броя/, които осъществяват научно-приложни изследвания, иновативна и консултантска дейности в областта на аграрния сектор и храните.

Научните институти и научните центрове са юридически лица - разпоредители от по-ниска степен с бюджет към Академията, които извършват дейности, по чл. 3, ал. 1 от Устройствения правилник на ССА, в рамките на специфичната им компетентност;

4. **Национален земеделски музей**, който е юридическо лице - разпоредител от по-ниска степен с бюджет към Академията и дейността му включва съхранение и опазване на културно-историческото наследство в областта на земеделието;

5. **Държавно предприятие „Научно-производствен център“** /включва 13 специализирани поделения/, което е юридическо лице със седалище София, със статут на държавно предприятие по чл. 62, ал. 3 от Търговския закон. Предприятието осъществява научно-приложна, приложна, експериментално-производствена и други дейности, подпомагащи дейността на Академията.

V.2. Органи на управление на Селскостопанска академия

Органите на управление на Селскостопанска академия са:

1. Председател

2. Управителен съвет, който се състои от председател и 8 хабилитирани лица, които се назначават от Министъра на земеделието, храните и горите по предложение на Председателя на Академията.

Мандатът на Председателя и на членовете на Управителния съвет е 4 години.

По-важните функции на Председателя на Академията се изразяват в следното:

- ✓ Представява Академията пред държавните органи, съдилищата и пред трети лица в страната и в чужбина;
- ✓ Ръководи, организира и контролира цялостната дейност на Академията;
- ✓ Той е ръководител на научната организация по смисъла на ЗРАСРБ;
- ✓ Отговаря за изпълнението на бюджета на Академията;
- ✓ Свиква и ръководи заседанията на управителния съвет;
- ✓ Назначава заместник-председател и главен научен секретар по предложение на управителния съвет;
- ✓ Назначава директорите на структурните звена въз основа на конкурс и директора на Националния земеделски музей и утвърждава длъжностните им характеристики;
- ✓ Ръководи централната администрация и е работодател за служителите в нея;
- ✓ Утвърждава правилниците за устройството и дейността на структурните звена, годишните им планове и отчети, длъжностните и поименните им длъжностни разписания и сключването на извънщатни и граждански договори и други.

По-важните функции на Управителния съвет се изразяват в следното:

- ✓ Приема Стратегия за научноизследователска, научно-приложна, иновативна и внедрителска дейност в областта на аграрния сектор и я предлага за утвърждаване от министъра на земеделието, храните и горите;

✓ Приема годишния план и годишните отчети за дейността на Академията и представя обобщен отчет на министъра на земеделието, храните и горите и на министъра на образованието и науката;

✓ Приема годишния бюджет на Академията и отчета за неговото изпълнение;

✓ Утвърждава вътрешни правилници и правила за дейността на Академията;

✓ Приема правила за атестиране на академичния състав и на структурните звена в системата на Академията, ежегодно утвърждава/предлага броя на приеманите докторанти и утвърждава размера на таксите за кандидатстване и обучение;

✓ Взема решения и по други въпроси, които са свързани с дейността и целите на Академията.

Нормативните документи, които регламентират дейността на Селскостопанска академия са: Закон за Селскостопанска академия, Устройствов правилник, Правилник за работа на Управителния съвет, Правилник за работата на Научните съвети, Етичен кодекс и др.

Като изпълняваща функциите на директор и участник в научноизследователската дейност в Институт по земеделие и селскостопанство „Образцов чифлик“, съм запозната с нормативната база на ССА, нейната структура и органите на управление. Наясно съм и с методите на взаимодействие между Института и Академията.

Убедена съм, че Централната администрация и ССА, като цяло, с обединени сили работят за повишаване и утвърждаване на авторитета на земеделската наука в България.

V.3. Стратегически приоритети в научноизследователската дейност.

Основните дейности на ССА, съгласно заложените **приоритети в Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България (2017-2030 г.)**, обхващат научните области за развитието на иновациите, икономиката и обществото, а именно:

✓ Здраве и качество на живот. Превенция, терапия, зелени, сини и екотехнологии, биотехнологии, екохрани;

✓ Опазване на околната среда. Екологичен мониторинг. Оползотворяване на суровини и биоресурси. Пречистващи и безотпадни технологии;

✓ Социално-икономическо развитие и управление;

Научно-приложните изследвания на ССА включват **три тематични области от Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2021-2027 г.**, както следва:

✓ *Индустрия за здравословен живот и биотехнологии* – тук се причисляват научни изследвания, свързани с: методи за чисто производство, съхранение, преработка и достигане до крайния потребител на специфични български съставки, средства и продукти; производство на специализирани храни и напитки; персонална медицина, диагностика и индивидуална терапия, лечебни и лекарствени форми и средства; биотехнологии с пряко приложение за здравословен начин на живот; въвеждане на иновативни методи в селското стопанство и рибовъдството, без използване на химически препарати за борба с вредители и торене; зелена икономика; индустриални биотехнологии;

✓ *Чисти технологии, кръгова и нисковъглеродна икономика* – в рамките на тази тематична област ССА се фокусира върху изследвания за безотпадни технологии и методи за включване на отпадъчни продукти и материали от производства в други производства и услуги;

✓ *Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии* – работи се в направление за развитие на културните и творческите индустрии, вкл. дигитализация и съхраняване на културното наследство.

Учените в ССА продължават да работят по приоритетите, залегнали в Зелената сделка, като стратегиите „От фермата до трапезата“ и „Биоразнообразие“, Плана за нулево замърсяване на въздух, води и почви, кръгова икономика, възстановяване на екосистемите, както и дигитализацията на земеделието в съответствие с Европейската дигитална декада (2020-2030).

В отговор на предизвикателствата пред аграрния сектор, **ССА идентифицира шест стратегически приоритети (СП) за развитие на научно-изследователската дейност** с подприоритети, които включват използване на широк кръг от научни дисциплини, мултидисциплинарни изследвания и различни изследователски подходи (биологични, екологични, технологични, организационни, икономически и политически):

СП-1. Подобряване на земеделските култури и разнообразяването им в условия на климатични и екологични предизвикателства, чрез насочване на изследователската дейност в следните подприоритети:

- СП-1.1. *Поддържане, характеризиране и обогатяване на националния растителен генофонд;*

- СП-1.2. *Генетично-селекционни изследвания, насочени към създаване на нови сортове.*

СП-2. Устойчиво и ефективно управление на ресурсите (почви, води, биомаса) в условия на климатични и екологични предизвикателства

Агроекологията се очертава като един от основните инструменти за справяне с глобалните проблеми като продоволствена сигурност, загуба на биологично разнообразие и изменение на климата. Този приоритет може да се изпълни чрез:

- СП-2.1. Мониторинг и управление на почвеното здраве/подобряване състоянието на почвите и почвеното плодородие/;
- СП-2.2. Мониторинг и управление на растителното здраве;
- СП-2.3. Механизирани, автоматизирани, роботизирани и цифрови решения за управление на технологичните процеси в земеделието, в т.ч. и устойчиви системи за напояване в условията на воден дефицит.

СП-3. Изследвания, насочени към устойчиво производство в животновъдството, рибарството и аквакултурите

- СП - 3.1. Поддържане, характеризиране и мониторинг на генофонда от селскостопански животни, риби и аквакултури;
- СП-3.2 Генетични и селекционни изследвания в животновъдството и рибарството, свързани с повишаване на продуктивността и качеството;
- СП-3.3 Изследвания, свързани с хранене и благосъстояние на животните и намаляване на парниковите емисии.

СП-4. Създаване на технологии за производство на здравословни, безопасни и качествени храни, напитки и биопродукти

- СП-4.1. Разработване на биотехнологични решения за създаване и съхранение на храни, напитки и биопродукти;
- СП-4.2. Функционални храни за профилактика и подобряване на човешкото здраве.

СП-5. Конкурентоспособност и устойчивост на агро-хранителния сектор, справедливи доходи и жизненост на селските райони

- СП-5.1. Конкурентоспособност на земеделието и хранително-вкусовата индустрия;
- СП-5.2. Устойчивост на земеделието и жизнеспособност на селските райони;
- СП-5.3. Прогнози, сценарии и стратегии за развитие на земеделието и селските райони.

СП-6. Развитие на кръгова биоикономика, основана на природосъобразни технологични и социални решения

- СП-6.1. *Определяне на потенциала за производство на биомаса за храни, биоенергия и биобазирани продукти;*
- СП-6.2. *Третиране и използване на биомаса, странични продукти, отпадъчни води и органични остатъци;*
- СП-6.3. *Координация и синергия в биоикономиката.*

V.4. Система за обучение на докторанти в страната и в системата на ССА

Кандидатстването, приемът и обучението на докторанти за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ е регламентирано в разпоредбите на Закона за развитието на академичния състав в Р България, Правилниците за неговото прилагане в страната и в Селскостопанска академия, Закона за висшето образование, Закона за Селскостопанска академия и др.

Обучението се извършва по докторски програми по научни специалности по които ССА или съответното структурното звено има програмна акредитация от Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА) и важи за територията на цялата страна. Осъществява се в следните форми:

- редовна форма на обучение, със срок до 3 години;
- задочна форма на обучение, със срок до 4 години;
- дистанционна форма, със срок на обучение до 4 години;
- самостоятелна подготовка, със срок на обучение до 5 години.

В ССА е създадено **Докторантско училище (ДУ)**, в изпълнение на дейност 1 „Създаване и развитие на докторантско училище в ССА, насочено към конкретни нужди на бизнеса в областта на земеделието и хранително-вкусовата промишленост“ от проект „Подкрепа за развитие на проектна докторантура в Селскостопанска академия“ (Проекта), Административен договор № BG05SFPR001-3.004-0003-C01 от 17.10.2024 г. за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Програма „Образование“ 2021-2027 г.

Целта на ДУ е надграждане на капацитета и повишаване качеството на обучение на докторантите в ССА, чрез създаване и развитие на устойчив подход за ефективно обучение и оценка на докторантите, и стимулиране обмена на знания и иновации между науката и бизнеса.

Обучението на докторанти в системата на ССА се извършва в Докторантското училище или в структурните звена (първичните научни звена), където е зачислен съответният докторант по съответната акредитирана докторска програма.

Докторантското училище е насочено приоритетно към проектните докторантури, планирани и одобрени по Проекта. ДУ организира и извършва дейността си по правила, разработени от работна група по проекта и одобрени с решение на Управителния съвет на ССА. За периода 2025 - 2029 година, в докторантското училище следва да се обучат 24 проектни докторанти в редовна форма на обучение по реда на чл. 21, ал. 7 от Закона за висшето образование (ЗВО) по 9 акредитирани докторски програми по научни специалности на 12 института на ССА (одобрени по Проекта), в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за развитие на академичния състав на ССА.

Обучението включва следните дейности:

- образователна, научно-изследователска и приложна дейност по научното направление и темата на дисертационния труд, както и в рамките на договори, планови и международни проекти;
- посещение и участие в курсове, семинари, индивидуални обучения;
- преподавателска и/или експертна дейност;
- участие в научни форуми (национални и/или международни);
- изпити, предвидени в учебния план, в т.ч. за докторски минимум и кредитна система;;
- разработване на докторска дисертация.

Разпределението по видове дейности за срока на обучението се извършва в индивидуалния учебен план на докторанта, при спазване на сроковете и изискванията, утвърдени в него.

Докторантът се отчислява с право на защита след изпълнение на дейностите, предвидени в индивидуалния учебен план и успешно полагане на изпитите.

През месец юни 2025 г. ИЗС „Образцов чифлик“ подаде към ЦА на ССА необходимите документи за обща акредитация за обучение в ОНС „Доктор“ по докторска програма „Селекция и сортоподдържане на културните растения“. Подготвени са материалите за обща акредитация за обучение в ОНС „Доктор“ по докторска програма „Растителна защита“ и са изпратени в ЦА на ССА към 15.09.2025 г.

V.5. Източници за финансиране на научната дейност в България и ЕС.

Научноизследователската, приложната и стопанска дейност в България се финансират от:

- Републикански бюджет;
- Собствени приходи от производствена и научна дейност, от наеми и др.;
- Собствени приходи от приложна дейност на договорна основа с външни организации и фирма;
- Приходи от ДФ „Земеделие“, ФНИ към МОН, Национални програми, Програма за развитие на селските райони (2021-2027), Програми за подкрепа на млади учени, за развитие на научната инфраструктура, за иновации на малки и средни предприятия и др.;
- Международни програми за финансиране на научните изследвания: Хоризонт Европа (2021-2027), Европейска програма за сътрудничество в областта на науката и технологиите (COST), Програма за околната среда и действията на климата (Life), Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони, ЕРАЗЪМ + и др.

VI. СТРУКТУРА, ФУНКЦИИ, ОРГАНИЗАЦИЯ НА ДЕЙНОСТТА НА ИНСТИТУТ ПО ЗЕМЕДЕЛИЕ И СЕМЕЗНАНИЕ „ОБРАЗЦОВ ЧИФЛИК” – РУСЕ И ПОДХОДИ ЗА ТЯХНОТО УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ

VI.1. Структурата на Института, съгласно Правилник за устройството и дейността на ИЗС „Образцов чифлик” – Русе

Структурата на Института, съгласно Правилник за устройството и дейността на ИЗС „Образцов чифлик” – Русе, в сила от 30.10.2018 г. включва:

- Директор;
- Заместник-директор;
- Научен секретар;
- Финансов контролър;
- Обща администрация;
- Научни отдели;
- Научно-експериментална база.

Правомощията и задълженията на административните длъжности са подробно описани в Правилника за устройството и дейността на Института от 2022 г..

Ръководните органи на Института са:

- Директор;
- Общо събрание на учените;
- Дирекционен съвет;
- Научен секретар.

Научна структура на ИЗС „Образцов чифлик”.

Научно-изследователската дейност се извършва в следните отдели:

❖ Научен отдел „Селекция на полски култури и лоза”

Научният отдел включва към момента 7 научни работници.

Изследователската работа е в областта на:

- Селекция на пшеница и овес;
- Селекция на люцерна;
- Селекция на лоза;
- Селекция на бобови култури;
- Сортоподдържане на полски култури и лоза;
- Лабораторни анализи – технологични качества на зърнени и бобови култури

и лоза, биохимия на зърнени, фуражни и бобови култури и лоза.

❖ Научен отдел „Агротехника на полски култури и лоза в условия на конвенционално и биологично земеделие”

Научният отдел включва към момента 6 научни работници.

Изследователската работа е в областта на:

- Разработване на технологии за конвенционално и биологично производство на семена от полски култури и на лозов посадъчен материал;
- Проучване на специализирани сеитбообращения в условия на конвенционално и биологично земеделие;
- Оптимизиране системите на обработка на почвата при конвенционално и биологично земеделие;
- Проучване върху минералното хранене и торене в траен торов опит;
- Използване на органични и микроторове в определени системи на торене;
- Разработване на ефективни системи за борба с плевелната растителност и изпитване на нови средства и методи в условия на конвенционално и биологично земеделие;
- Биологични и агротехнически проучвания върху икономически важни за страната болести и неприятели;
- Специфична сортова агротехника на новосъздадени сортове и хибриди;
- Физиология на растенията при екстремни климатични условия;
- Лабораторни анализи – агрохимични, биохимични, технологични и физиологични.

VI.2. Анализ и състояние на научноизследователската дейност на ИЗС „Образцов чифлик” и подходи за нейното усъвършенстване.

Научната програма на Института е осъвременена и съобразена с приоритетите за развитие на аграрната наука, необходима за осъществяване на добри земеделски практики.

Експерименталната дейност се провежда в Опитно поле с размер около 500 да, вегетационна къща и 6 лаборатории.

VI.2.1. Състояние на научния потенциал и обем на научната продукция

❖ Състояние на научния потенциал

Общият брой на научните работници, по щат, при ИЗС „Образцов чифлик” – Русе в края на 2024 г. е 14 (с 1 свободна бройка), които по академични длъжности и научни степени се разпределят, както следва: доценти – 2 (1 свободна бройка), а към момента – 5 доценти (1 свободна бройка), главни асистенти – 2 и асистенти – 7, с образователна и научна степен „доктор” – 6 учени.

Съотношението между хабилитирани и нехабилитирани учени в ИЗС „Образцов чифлик” – Русе е 0.29.

Предвижда се броят на научните работници да стане 16 човека, които ще бъдат насочени да работят по следните направления:

- *сеземзнание;*
- *селекция и сортоподдържане на бобови култури;*
- *селекция на овес.*

❖ Научноизследователска работа по изпълнение на проекти:

Академичният състав и помощният персонал, **съвместно с научни работници от други научни организации работят по 4 текущи научно-изследователски проекти (IV^{та} г. година), с базова организация – ИЗС, утвърдени и финансирани от бюджетната субсидия на ССА:**

Научноизследователската дейност в Института обхваща следните основни направления: селекция и сортоподдържане на мека пшеница, царевица, люцерна и лоза; технологии за биологично и конвенционално производство на продукция от някои полски култури и сеземзнание - изследване влиянието на някои стресови фактори върху растенията, биологичните и стопанските качества на семената.

Работните програми на проектите са изпълнени успешно, макар и с големи усилия, тъй като при съкращенията се наложи да се лишим от изпълнителския персонал в Опитното поле. Няма прекратени задачи от работните програми.

Освен по тези проекти, членове на колектива са работили **и по други 7 проекти, възложени от ССА, но с базови организации, съответно – ИФК - Плевен, ИЦ - гр. Кнежа, ИРГР – Садово, ИЗ – Карнобат и ИКХТ- София**

Колективът на Института е работил, като изпълнител по **5 проекта**, финансирани от **Фонд научни изследвания към МОН и по договорни задачи с 9 външни за ССА организации.**

Институтът участва в **проект, финансиран по Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 г., финансиран от ЕЗФРСР:**

„ТРАНСФЕР НА ЗНАНИЯ И ПОДОБРЯВАНЕ УМЕНИЯТА НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ ЗА КОНКУРЕНТНОСПОСОБНО И УСТОЙЧИВО ЗЕМЕДЕЛИЕ”. Проектът е финансиран по подмярка 1.2 „Демонстрационни дейности и действия по осведомяване” от мярка 1 „Трансфер на знания и действия по осведомяване”. Срок на договора: 20.07.2023 – 01.10.2025 г.

❖ **Обем на научната продукция**

Общият брой на научните публикации за периода 2021-2024 година е 73 статии като:

- 59 са в списания, индексирани във *Web of Science* (All databases) и/или *Scopus* (от тях 13 са с Web of Science IF или Scopus импакт ранг SJR);
- 12 са публикувани в списания от Националния референтен списък;
- 1 студия;
- 1 монография.

През същия период са публикувани 29 научно-популярни статии.

Анализирайки публикационната дейност на академичния състав на Института, може да се забележи тенденция на активизиране през 2023 и 2024 г., като основният брой на публикации с импакт фактор е именно през тези последни две години.

Броят на **цитиранията на научни публикации на академичния състав, за периода 2021-2024 г., е 125**, от тях 104 са в списания и сборници с доклади от конференции, индексирани във *Web of Science* (All databases) и/или *Scopus* и 21 в

чуждестранни и български списания с научно рецензиране. В таблица 1 са отразени по години за периода.

VI.2.2. Анализ и състояние на научноизследователската дейност в отдел „Селекция на полски култури и лоза” и подходи за нейното усъвършенстване.

Основен приоритет на селекционната програма при полските култури и лозата на ИЗС „Образцов чифлик” е, чрез развиване на селекционния процес на съвременно научно-методично ниво и използване на разнородна генетична плазма, да се създадат конкурентни, екологично-издържани - устойчиви на суша, студ и болести сортове, с високи технологични качества, отговарящи на изискванията на новото столетие.

Важен аспект от дейността на ИЗС „Образцов чифлик” е опазването и обогатяването на растителните генетични ресурси при културите, предмет на селекция в Института.

Сортоподдържането и семепроизводството на автентични и висококачествени семена и посадъчен материал от сортовете на Института, включени в национална и OECD листа, се извършва по приетите методи и схеми.

Цели на селекционната програма на ИЗС „Образцов чифлик”:

- ❖ В областта на *селекцията на пшеница* – създаване на линии и сортове обикновена пшеница с висока сухоустойчивост, с добра студоустойчивост и устойчивост на болести, които обединяват висок и стабилен добив с много добро качество на зърното;
- ❖ В областта на *селекцията на овес* – създаване на сортове обикновен и голозърнест тип зимуващ и пролетен овес за фуражно зърно и за зелена маса и сортове овес, подходящи за производство на детски и диетични храни;
- ❖ В областта на *селекцията на царевица* – създаване на екологично пластични хибриди царевица, устойчиви на болести и неприятели за повишаване на пазарната им конкурентоспособност;
- ❖ В областта на *селекцията на полски фасул* – създаване на ранозрели, толерантни към стресови фактори и с повишено качество на зърното, сортове;
- ❖ В областта на *селекцията на люцерна* – създаване на сортове люцерна с триделен и многоделен лист, високопродуктивни, с подобро качество и дълготрайност. Основа за селекция на многолистни сортове е създадената многолистна линия люцерна с 23 листенца на една листна дръжка;
- ❖ В областта на *селекцията на лоза* – създаване на клонове и сортове лози, винени и семенни и безсеменни десертни, превишаващи по стопански качества българските и международни стандарти, пригодни за развитие на устойчиво, екологично лозарство;

❖ Сортоподържане и семепроизводство на предбазови семена от сертифицирани сортове култури с висока генетична чистота, гарантираща високо качество на семената, необходими в следващите етапи на семепроизводството на сортовете.

Работата в горепосочените цели на селекционната програма продължава, но е необходимо усилията да се насочат и към:

❖ Интродукция на сортове житни култури, бобови култури и лоза с висока продуктивност и стопански качества;

❖ Развитие на селекцията на базата на интродуцираните сортове;

❖ Опазване, управление и пълноценно използване на растителните генетични ресурси;

❖ Обединяване на усилията на научните работници, селекционери на една и съща култура, от повече научни звена към ССА;

❖ Обновяване на оборудването в лабораториите със средства от СЕПП или от външни проекти – като сериозна предпоставка за качествено извеждане на всички етапи от селекционния процес;

❖ При селекцията на овес и полски фасул да постъпят на работа млади кадри, тъй като в момента с изброените култури не работи научен работник. За съжаление, поради обективни причини е нарушена приемствеността в процеса на селекция при тези култури, а и за да се увеличат обемите на селекционните питомници. Известно, че успешна селекция може да има само при възможност за по-голям обем на оценявания изходен материал.

По направленията на селекция е необходимо:

❖ При селекцията на мека пшеница - да се задълбочи съвместната работа с Добруджански земеделски институт, под чието научно и методично ръководство се работи и сега, и особено да се увеличи обема на оценявания изходен материал. Това е начин да се използват най-пълно уникалните агро-метеорологични особености на района на Образцов чифлик в полза на селекцията в нашата страна, а и ще се постигне ефективно израстване на кадрите, работещи в направление;

❖ При селекцията на овес - усилията да се насочат и към практическата реализация на сорт Алекси. В момента при селекцията на овес продължава да има дисбаланс между изследователската и внедрителската дейности (сортът става все по-популярен и търсен, като площите заети с този сорт се увеличават, но няма нови селекционни постижения при овеса, поради замразената работа в това направление);

❖ При селекцията на полски фасул, научно-изследователската работа е започнала още с основаването на Опитната станция. През 1921 г. от изпитваните местни материали е създаден първият български сорт № 338, който се задържа 27 години в производството. Към момента селекционната работа е замразена, поддържа се само колекцията от форми и сортове полски фасул. и предстои да обявим прием на асистент, който да поеме селекцията не само на полски фасул, но и сортоподдържането при бобовите култури. На сегашния етап усилията трябва да се насочат към създаване на по-рано цъфтящи сортове, за да бъдат избегнати екстремно високите температури по време на цъфтежа на културата, което гарантира стабилни добиви. Необходимо е да се възстановят и двете крила на вегетационната къща, за да бъде използвано при селекционната работа с фасула, за по-добра успеваемост на хибридните кръстоски;

❖ При селекцията на царевица, началото на селекционна работа в „Образцов чифлик“ е поставено от Гаврил Проичов. Той създава първия български сорт „Жълта гладка“. За пръв път в България тук са въведени новите селекционни методи - инцухт и хибридизация, използвани в селекцията на тази култура и до днес. Негативно се отрази и силното редуциране на изпълнителския състав при структурните реформи през годините, и особено съкращението на служители през 2015 г., което наложи намаляване на селекционния обем. Към момента е замразена работата в това направление, извеждаха се само екологични опити с материали от ИЦ – Кнежа. При възможност ще се разширят обемите на селекцията, тъй като успехът се гарантира от голям обем и разнообразие на изходния материал;

❖ При селекцията на люцерна, която е едно от успешните направления в Института, има добър баланс между изследователската и внедрителската дейности. Селекционните ни продукти заемат над 40 % от площите заети с люцерна в страната. Поради пенсиониране на водещия селекционер, направлението се подсили с назначаване на още един научен работник. В началото на 2021 г., след изпитване от ИАСАС е признат нов сорт Цвета. Чрез лицензионни договори за семепроизводство, направлението реализира значителни приходи. По наши наблюдения и информация, сключените през последните години лицензионни договори за производство на люцернови семена обхващат може би едва около 40 % от производството им в страната. Необходимо е да се разгърне мащабно производство и маркетинг на люцерновите сортове на Института в страната и да се засили контрола върху стопанствата извършващи семепроизводство на люцернови семена. Това е пътят да се увеличи броя на сключените с ИЗС “Образцов чифлик”

лицензионни договори, за да се реализира във вид на финансов приход големия потенциал на това направление;

❖ При селекцията на лозата, която също е едно от успешните направления в Института, има добър баланс между изследователската и внедрителската дейности. През 2024 г. научния колектив в това направление се подсили с назначаване на един асистент. Резултат от работата на това направление са вписаните в Националната сортова листа 10 десертни сорта, популярни и търсени от земеделските производители и 2 винени устойчиви на болести сорта, подходящи за развитие на екологично лозарство. Като слабост на направлението може да се отбележи бавното внедряване на по-новите сортове лози, поради недостатъчните по размер площи с маточни лозя на Института. Причината е, че процесът на създаването им изисква време, много ръчен специализиран труд и разходи. Сключването на лицензионни договори за производство на лозов посадъчен материал от сортовете на Института е начин за най-бързо и пълноценно внедряване и реализиране на научните продукти на това направление, без да са необходими мащабни инвестиции с висока степен на риск и бавна възвращаемост. За съжаление, по наши наблюдения и информация, сключените през последните години лицензионни договори за производство на лозов посадъчен материал обхващат може би едва 10 % от производството им в страната. Необходимо е да се разгърне мащабно производство и маркетинг на десертните сортове лози на Института в страната и да се засили контрола върху стопанствата, произвеждащи лозов посадъчен материал, с цел увеличаване на броя на сключените с ИЗС „Образцов чифлик” лицензионни договори;

❖ Направлението по сортоподдържане на полските култури и лозата се занимава главно с практическото им сортоподдържане, с което се осигуряват необходимите семена и посадъчен материал за създаване на високите категории посеви и насаждения. В научен аспект, работата по проучване вариабилитета на признаците на отглежданите сортове, с оглед запазване на генотипната и фенотипна чистота, трябва да се развива от селекционерите на отделните култури. Необходимо е да се разширят обемите на началното сортоподдържане за осигуряване на достатъчно изходен материал за предбазово и базово семепроизводство.

VI.2.3. Анализ и състояние на научноизследователската дейност в отдел „Агротехника на полски култури и лоза в условия на конвенционално и биологично земеделие” и подходи за нейното усъвършенстване

Изследванията по агротехника бележат своето начало с основаването на Земеделската опитна станция през 1905 година. В съответствие с изискванията на

съвременното земеделие и перспективите за бъдещото развитие, **научноизследователската работа в научния отдел се води в няколко направления:**

❖ Разработване основите за биологично производство на растителна продукция при условията на Североизточна България, като през миналия ми мандат успяхме да сертифицираме площ от 13 да, на която се провеждат проучвания в областта на биологичното земеделие, с редуване на зърнено-житни и зърнено-бобови култури;

❖ Оптимизиране на изследванията за разработване на звена от съвременни технологии за отглеждане на полски, технически, фуражни култури и лоза, за устойчиво производство на земеделска продукция и опазване на околната среда при условията на променящата се климатична обстановка;

❖ Изследвания, свързани с биологията на семената и комплексното влияние на екологичните фактори за формирането им. Актуализиране нормите и изискванията към посевните качества на семената и методите на тяхното определяне.

Научните изследвания по агротехника са гарант за устойчиво и екологично земеделие, за осигуряване на стабилно развитие на икономиката, за опазване на почвеното плодородие и околната среда. Един от основните критерии за стойността на постиженията в селскостопанската наука, безспорно е реализацията на научните постижения от Института в практиката. Разработването на научнообосновани прогнози за опазването на почвите трябва да се извършва с достатъчна информационна осигуреност и агроекологично прогнозиране.

Имайки предвид актуалността и непреходността на проблематиката по въпросите на биологичното и конвенционалното земеделие и приоритетите, вписани в Правителствената програма за устойчиво развитие на земеделието, **считам, че е необходимо усилията по направлението на агротехническите изследвания да се насочат към:**

❖ Разработване на технологии за отглеждане на полски култури и лоза при биологично и конвенционално земеделие при климата и условията на излужен чернозем, които са типични за Русенски регион;

❖ Получаване на екологично чиста продукция чрез прилагане на биологичното земеделие при намален разход на енергия.

В теоретичен и практичен аспект, от съществено значение е да се намерят решения за основните технологични звена – подходящо екологосъобразно

сеитбообращение, система на органично торене, запазване на почвеното плодородие и биологична растителна защита.

Въпреки голямата актуалност на биологичното земеделие, на сегашния етап от развитието на нашата икономика, когато има и други проблеми – оцеляване на земеделските производители и нерешените въпроси по отношение на субсидирането на биологичното земеделие, към него ще се преминава постепенно, за да се осигури възможност за придобиване на знание и опит. Затова прилагането на интензивното (конвенционално) земеделие не може напълно да бъде изключено и следва да продължи.

Развитието на устойчивото земеделие е невъзможно без информация за нивото на почвеното плодородие, продуктивността на нови сортове и хибриди растения и условия за реализацията на продуктивния им потенциал.

С цел обвързване на научно-изследователската работа на отдел „Селекция на полски култури и лоза” и отдел „Агротехника на полски култури и лоза в условия на конвенционално и биологично земеделие” е необходимо да продължат и се задълбочат проучванията, относно:

- ❖ съвременни звена от технологии за отглеждане на новите сортове, отговарящи на изискванията на съвременното земеделие за производство на фураж, семена от едногодишни зърнено-житни и зърнено-бобови култури и лозов посадъчен материал;

- ❖ Системите за обработка на почвата при грижите за различните култури и повишаване на плодородието ѝ;

- ❖ Сортовата агротехника и сеитбообръщенията, торенето, азотфиксация, повишаването на продуктивността и качеството на получената продукция в условията на биотичен и абиотичен стрес;

- ❖ Минимизиране използването на продукти за растителна защита за борба с плевели, болести и неприятели при съответните култури, предмет на селекция;

- ❖ Като краен резултат, колективът на Института да представи готови технологии за отглеждане на новоселекционирани сортове, като по този начин научните продукти на Института ще добият завършен вид и ще бъдат от голяма полза за земеделските производители.

Тематиката на **научноизследователската работа по семезнание** е ръзгърната по широко след 1976 г., когато Институтът е преименуван в Институт по селекция и семезнание.

В опитното поле на Института се извършват изследвания за възпроизводството и посевните качества на семена на зърнено-житни, зърнено-бобови и маслодайни култури, формирани при екстремни условия. Определя се жизнеността на семената от различни култури след едногодишно съхраняване, получени от растения, отгледани в условия на влагообезпечаване (контрола) и засушаване през критичните фази на онтогенезиса — цъфтеж и формиране на бобове. За целта, на територията на опитното поле, е създаден засушник, състоящ се от две части – неподвижна основа и монтирана върху нея подвижна полиетиленова оранжерия, който за съжаление е извън строя поради корозия.

В лабораторния комплекс се извършват и задълбочени изследвания свързани с биологията на семената и комплексното влияние на екологичните фактори за тяхното формирането.

В областта на семезнанието, е необходимо:

- ❖ Да се актуализират нормите на изискванията към посевните качества на семената и методите за тяхното определяне. Да се работи по сушене и предсеитбена обработка на семената;
- ❖ Да се разработват проекти, които да бъдат финансирани извън ССА, за задълбочаване на изследванията по тази тематика;
- ❖ Да се активизира научният колектив от това направление за генериране на нови идеи за реализация на разработките на пазара на научни продукти;
- ❖ Да се отремонтира засушника и се възстанови неговото използване по предназначение, с цел извеждане на ниво на изследванията в условия на влагообезпечаване (контрола) и засушаване;
- ❖ Необходимо е реновиране на лабораториите и спомагателните помещения в съответствие с изискванията за организация и безопасност на труда.
- ❖ Изследване и направляване процесите на растеж и развитие на основни за страната зърнено-житни (пшеница, царевица, овес) и някои зърнено-бобови култури при въздействието на неблагоприятни екологични фактори;
- ❖ Установяване на добивните и биологичните качества на семената на някои зърнено-житни и зърнено-бобови култури, като посевен материал и суровина на хранително-вкусовата промишленост в условия на абиотичен стрес.

VI.3. Анализ и състояние на научно-приложната дейност на ИЗС „Образцов чифлик” и подходи за нейното усъвършенстване

Дейността по научното обслужване се извършва от Бюрото по научно обслужване (БНО) и целия колектив на ИЗС „Образцов чифлик”. В бюрото работят двама научни работници. БНО представя нашите научни продукти на национални, международни и регионални селскостопански изложби и осъществява внедряването им в практиката чрез лицензионни договори (таблица 1).

В сортовата листа на Р Турция, се поддържат вписани нашите сортове пшеница Венка 1 и Дуновия, вследствие на Лицензионен договор между ИЗС „Образцов чифлик” – Русе и СТО EKİN TARIM ÜRÜNLERİ TİC. LTD. ŞTİ.

Таблица 1. Получени суми роялти (в лв. без ДДС) по години през отчитания период.

Култура Година	Пшеница семена	Люцерна семена	Лозов посадъчен материал	Общо за годината
2021	4 320,00	12 940,00	271.66	17 531.66
2022	6 480,00	15 708,00	439.66	22 627.66
2023	6 200,00	22 302,00	670.40	29 172.40
2024	5 400,00	11 616,00	1 072,00	18 088,00

През 2024 г. са сключени 9 нови лицензионни договори: 2 лицензионни договора за семепроизводство на люцерна и 7 лицензионни договори за производство на лозов посадъчен материал. Сключен е и ежегодният анекс към 5-годишния лицензионен договор за семепроизводство на пшеница в Република Турция, уточняващ количеството семена и цена за 2024 г.

Действащите лицензионни договори, от минали години са 6, от които 5 са за семепроизводство на люцерна и 1 международен лицензионен договор за семепроизводство на пшеница с Република Турция.

Работещите в бюрото организират и откритите дни в Института с рекламна цел. Колективът поддържа контакти с всички Научно-изследователски институти на територията на страната, МЗХ, ОД „Земеделие и гори”- Русе, БАБХ, ДФ „Земеделие”, ИАСАС, ОССЗ, ИАЛВ, Русенски университет „Ангел Кънчев” и други институции и при необходимост си съдействат.

Научното обслужване е насочено и към осигуряване на земеделските производители в страната с висококачествени научни продукти: базов и сертифициран посевен и лозов посадъчен материал.

В своята дългогодишна история ИЗС „Образцов чифлик“ винаги е заемал полагащото му се място, като носител на новости в земеделието, както за региона, така и за страната. За внедряване на научните продукти са използвани различни форми като лични контакти на научните работници със специалисти от практиката, ежегодно участие в съвещания, организирани на областно ниво, участие в национални разработки в областта на семеипроизводството, участие в разработване на нормативни документи и др. Научните работници ще използват всички възможни форми, за да може научният продукт да стигне до потребителя. Така се оценяват резултатите от научно-изследователската работа. По този начин Институтът допринася за повишаване културата на земеделието в страната.

През изтеклия ми мандат колективът на Института кандидатства и беше одобрен за работа по проект, финансиран по Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 г. „ТРАНСФЕР НА ЗНАНИЯ И ПОДОБРЯВАНЕ УМЕНИЯТА НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ ЗА КОНКУРЕНТНОСПОСОБНО И УСТОЙЧИВО ЗЕМЕДЕЛИЕ“. Проектът е финансиран по подмярка 1.2 „Демонстрационни дейности и действия по осведомяване“ от мярка 1 „Трансфер на знания и действия по осведомяване“. Срок на договора: 20.07.2023 – 01.10.2025 г.

Необходимо е да се насочат усилията към:

- ❖ Обучение на земеделски производители и провеждане на семинари, свързани със стабилизиране на производство на продукцията от полските култури и лоза;
- ❖ Разработване и участие в проекти за усвояване на европейските фондове за развитие на българското земеделие;
- ❖ Кандидатстване с проекти за обучение и повишаване квалификацията на земеделски производители, фермери и специалисти;
- ❖ Засилване на рекламната дейност на научите постижения на Института и довеждането им до крайния потребител;
- ❖ Научните работници да използват всички възможни форми, за да може научният продукт да стигне до потребителя;
- ❖ Увеличаване броят на анализи за външни организации, за да се популяризира

дейността на лабораториите и да носят приходи.

VI.4. Анализ и състояние на международното сътрудничество на ИЗС „Образцов чифлик” и подходи за неговото подобряване

Много добре се води сътрудничеството в сферата на научните изследвания в областта на селекция и генетика на люцерна, сключен между ИЗС „Образцов чифлик” - Русе и чуждестранен партньор National Agricultural Research-Development Institute (NARDI), Fundulea. Двете страни си предоставиха последните им, високо продуктивни сортове, за изпитване в условията на другата държава.

През август 2024 г. се подписа Меморандум за сътрудничество с Института по лозарство в гр. Текирдаг, Република Турция, тъй като и двата института имат създадени изключителни сортове лоза и чрез този договор се размениха сортове за изпитване при условията на България и Турция.

Необходимо е да се създадат предпоставки за инициатива на научните сътрудници за лични контакти с чуждестранни учени и прерастването им в проекти за съвместна работа, разработване на съвместни проекти и научно-изследователски програми със страните от ЕС, Русия, Украйна и други страни от ОНД, Сърбия, Словакия, Чехия, Полша и др. Един от начините за това е участие в програма Еразъм +. По тази програма, за мобилност на персонал, с цел обучение в периода 2021-2025 г. са осъществени 41 мобилности (в гр. Одрин, Р. Турция; в гр. Букурещ, Румъния; в гр. Бурса, Р. Турция и гр. Загреб, Хърватска република, Бърно и Ледница на Мораве в Чехия, Албания и др.)

Необходимо е да се насочат усилията към:

- ❖ Активизиране на международното сътрудничество по научните направления на Института с научни организации от страните от ЕС и др.;

- ❖ По-голяма активност от страна на научните работници да участват в международни научни прояви в чужбина и организиране на такива у нас с международно участие, разбира се при наличие на финансова възможност. Това би било предпоставка към създаване на лични контакти с учени в съответната научна област, в която работят;

- ❖ да се търсят партньори (чуждестранни фирми) за сътрудничество за изпитване на техни продукти или за сортоизпитване на наши сортове.

VII. АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА И ДЕЙНОСТТА НА НАУЧНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛНАТА БАЗА НА ИЗС „ОБРАЗЦОВ ЧИФЛИК” И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПО-ДОБРИ РЕЗУЛТАТИ

VII.1. Структура на НЕБ на ИЗС „Образцов чифлик”

Научно-експерименталната база (НЕБ) е структурно звено на Института по земеделие и селскостопанство „Образцов чифлик” за извършване на научно- изследователска, експериментална и съпътстващата производствена дейност в областта на земеделието и селскостопанството.

Научно-експерименталната база се ръководи от директор, който е специалист с образователна степен не по-ниска от магистър, в областта на основната дейност на експерименталната база. Назначава се от директора на ИЗС „Образцов чифлик”.

Научно-експерименталната база на Института по земеделие и селскостопанство „Образцов чифлик” включва:

- ❖ Опитно поле по полски култури;
- ❖ Опитно поле по лозарство;
- ❖ Производствени площи – за семепроизводство и сеитбооборот;
- ❖ Зърноплощадка със семечистачна техника;
- ❖ Ремонтна работилница.

VII.2. Дейност на Научно-експерименталната база на ИЗС „Образцов чифлик” и предложения за по-добри резултати.

Сортовете на Института преминават производствена проверка в **Научно-експерименталната база (НЕБ)**, която е създадена през 1952 г. и е разполагала с 28000 дка. Сега обработваемите площи са намалени на 5750 да, където се произвеждат високи категории семена от сортовете на Института и стокова продукция, от култури, необходими за сеитбообръщение.

Семепроизводството е завършващият етап от селекцията на културите. Тук се произвеждат предбазови, базови и семена първо размножение от пшеница, овес, люцерна, грах, фий, полски фасул и др. Произведените базови семена се продават на семепроизводителите за реколтиране на сертифицирани семена.

През последните години икономическите резултати на НЕБ се подобриха, но има възможност за още по-добри резултати.

Според мен е необходимо да насочим усилията си в семепроизводство на сортове, които се ползват с популярност сред земеделските производители. За съжаление не можем винаги да отговорим на търсенето на семена люцерна.

Необходимо е увеличаване на относителния дял на семепроизводните площи със сортове люцерна. През изтеклия мандат се увеличиха посевите с люцернови сортове на Института почти три пъти (от 240 da на около 600 da, но този процес често се затруднява от необходимостта от спазване на необходимата изолация.

Институтът не успява да задоволи постоянно увеличаващите се заявки за лозов посадъчен материал, поради недостатъчен изпълнителски и финансов ресурс. Моето виждане е, производството на лозов посадъчен материал да се извършва от сектор НЕБ, за което ще е необходимо окомплектоването на базата с машинки за присаждане и други специфични уреди. Може би най-трудният момент е осигуряването на персонал, поради спецификата на мероприятията. Считам, че това е изпълнимо, тъй като присаждането се извършва в първите два месеци от годината (по-ненатоварени от други мероприятия) и след преминаване на обучение, ще може да се включат служители от други отдели на Института.

Необходимо е да продължи обновяването на машинно-тракторния парк, като се предвиди покупка на нови трактори малък и среден клас, автокантар (автомобилна везна), лабораторен декускутор, пръскачка за внасяне на препарати за РЗ и др.

От посоченото дотук, мога да обобщя, че е необходимо усилията в Научно-експерименталната база да се насочат към:

- ❖ Разработване на производствена структура на културите и сортовете на база търсене на семена на вътрешния и външния пазар;
- ❖ Увеличаване семепроизводните посеви за производството на висококачествени семена люцерна;
- ❖ Разширяване на производството на лозов посадъчен материал, след оборудване с необходимата техника и помещения;
- ❖ Разширяване разпространението на новите сортове култури;
- ❖ Повишаване на производствените и икономическите резултати в растениевъдството чрез интензификация и обновена материална база;
- ❖ Стриктно и навременно извършване на агротехническите мероприятия, оптимизация и контрол върху финансовата и трудова дисциплина.

С посочените мерки, считам, че ще се постигне ефективно управление и затваряне на цикъла: финансиране – изследване - краен научен продукт - пазарен продукт.

VIII. ФИНАНСИРАНЕ НА НАУЧНАТА ДЕЙНОСТ

Приходите по бюджета на Института се формират от:

1. трансфери от държавния бюджет в размер определен с решение на Управителния съвет на Академията;
2. приходи от сключени договори за изследователски проекти;
3. приходи от реализация на интелектуални и други продукти;
4. приходи от внедрителска, консултантска, проектантска и експертна дейност;
5. приходи от услуги, анализи, научно обслужване;
6. приходи от образователна дейност;
7. средства от национални, европейски и международни програми и проекти за подпомагане на научната, внедрителската, иновационната и образователната дейност, опазване на генетичните ресурси на растителния генофонд и други, свързани с дейността;
8. дарения, помощи и други безвъзмездно получени средства;
9. други приходи, свързани с дейността.

Икономическото състояние на Института налага необходимостта от:

- ❖ Увеличаване на размера на субсидията от държавния бюджет; като има възможност за капиталови разходи;
- ❖ Повишаване на приходите от научна дейност;
- ❖ Увеличаване на приходите от експерименталната дейност, като в зависимост от реализацията, ежегодно да се променят размерите на семепроизводните площи;
- ❖ Намаляване на разходите по отглеждане на полските култури като продължи подмяната на остарялата и амортизирана техника с нова;
- ❖ Прехвърляне на стари административни сгради на Института, които са с отпаднала необходимост, в собственост на община Русе или на разполеждане на Областния управител, тъй като тяхната поддръжка, данъци и такси са непосилни за Института, а общината има нужда от тях за социални дейности.

Инвестиционни намерения

Закупуване със средства от СЕПП на необходимите за частична подмяна на машинно-тракторния парк на:

- ❖ сектор НЕБ - нови трактори малък и среден клас, автокантар (автомобилна везна), пръскачка за внасяне на препарати за РЗ и др;
- ❖ сектор Наука – обновяване на лабораториите с по-съвременна апаратура, възстановяване на установката за засушаване и ремонт на вегетационната къща;
- ❖ ремонт на сгради - в ИЗС „Образцов чифлик” са запазени автентични постройки със специално предназначение за извършване на селскостопанските мероприятия. Моето виждане е, че тези сгради трябва да се поддържат в добро състояние и да се използват най-рационално.

IX. КАДРОВА ПОЛИТИКА И КВАЛИФИКАЦИЯ

В Институт по земеделие и семезнание „Образцов чифлик”, към момента, работят 13 научни работници (по щат – 14 бр.), които, по академични длъжности и степени, се разпределят както следва: 5 доценти (1 бр. незаета), гл. асистенти – 2 бр. и асистенти – 7 бр., а с образователна и научна степен „доктор” – 6.

Към момента се провежда конкурс за доцент в професионално направление 6.2 Растителна защита, по научна специалност “Ентомология” при наличие на евентуален кандидати, изпълнил минималните национални изисквания и критерии, съгласно Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Р България, за системата на ССА и се очаква да приключи успешно до края на 2025 г.

На двама асистенти (зачислени в докторантура на самостоятелна подготовка, съответно към ИЛВ – Плевен и ИПАЗР „Никола Пушкиров” – София), предстои до края на годината да се отчислят с право на защита и до средата на 2026 г. да преминат успешно защита.

Един асистент е задочен докторант към Земеделски институт – Шумен, който е отчислен и се предвижда през 2026 г. за премине защита на дисертация.

Възрастовата структура на учените в Института, към края на 2024 г. е следната: до 35 години – 7,7 %, от 36 до 50 години – 61,5 %, от 51 до 60 – 15,4 % и над 60 години – 15,4 %. Средната възраст на кадровия състав в Института е 48 години.

Необходими мерки:

- ❖ До 2027 г., да се зачислят в докторантура на самостоятелна подготовка още трима научни работника, и след приключване на сроковете на докторантурите и успешната им защита през 2028 г., целият академичен състав на Института да притежава образователна и научна степен „доктор”;

❖ До 2027 г. предвиждам заемане на академична длъжност „доцент“ от още трима научни работници, а един настоящ доцент да заеме академична длъжност „професор“ като по този начин **относителният дял на хабилитирани ще достигне 50%, а на асистентите - 50 %**;

❖ За да изпълним изискванията на Закона за висшето образование, по отношение окомплектоване на академичния състав на научните отдели, е необходимо в следващите две години (до 2027 г.) да обявим конкурси и назначим трима нови асистенти (един в научен отдел „Селекция на полските култури и лоза“ и двама в научен отдел „Агротехника на полски култури и лоза в условия на конвенционално и биологично земеделие“);

❖ Да се даде възможност за вътрешна специализация и изучаване на чужди езици. За пълноценни и задълбочени знания и успешно представяне на международни форуми считам, че е крайно наложително всички научни сътрудници да преминат поне две нива на обучение на английски език, като се заплаща таксата и им се предостави свободно време за посещение на курсовете;

❖ Да се осигури възможност за посещаване на обучителни курсове по статистика, особено необходими за асистентите;

❖ Стимулиране на персонала. През последните години текучеството на персонала е голямо, включително и поради пенсиониране на помощния персонал. Основната причина беше ниското възнаграждение. Въпреки, че се промени ситуацията със заплатите, основно на академичния състав, според мен, за привличане и задържане на квалифицирани кадри е необходимо да се стимулират не само научните сътрудници, но и целия колектив, тъй като трудно се създават кадри за успешно извеждане на експерименталната работа;

❖ Израстване на младите учени, усъвършенстване и повишаване на квалификацията на кадрите в Института. Считам, че както досега съм създавала условия и съм съдействала за ускоряване на процесите на научно израстване на младите учени, чрез успешно завършване на докторантурите, ще продължа усилията си в тази насока. Необходимо е и ще насоча дейността си към навременно разкриване на конкурси за придобиване на следващото научно звание;

❖ Обсъждане кадровото развитие на заседания на ОСУ и на Дирекционния съвет. Ежегодно е необходимо да се разглежда състоянието на младите научни работници и им се поставят етапни срокове за разработване на докторски теми, методични планове,

зачисляване, явяване на изпит и защита. През последните години специализациите в чужбина са едно от слабите звена;

- ❖ Съдействала съм и ще продължа да подкрепям всяка инициатива за участие като експерти на нашите научни работници към Бюрото по труда, МЗГ и други външни институции;

- ❖ Привличане на новозавършващи. Смятам да поддържам добри контакти с Аграрния университет - Пловдив, с Агрономическия факултет към Лесотехническия университет - София, с Аграрния факултет към Тракийския университет - Стара Загора, с Аграрно-индустриалния факултет при Русенски университет за набиране на кадри.

- ❖ Ще съдействам за добрия микроклимат в колектива и ще толерирам етичните и коректни отношения. И в бъдеще ще бъда партньор и сътрудник на синдикатите, „ФНСЗ” към „КНСБ” и „НФТИНИ” към КТ „Подкрепа”, в техните инициативи, особено касаещите добрата социална политика в ИЗС.

- ❖ Усилията ми ще бъдат насочени към сплотяване на екип от амбициозни, инициативни и знаещи хора, с които да се реализират целите и задачите на Института. Моето желание е да има диференциация в заплащането, за да може най-добрите от колектива да бъдат стимулирани.

- ❖ Не на последно място, считам, че добрите връзки и сътрудничество с останалите звена от системата е от особено значение за развитие и прилагане на научната дейност в земеделието.

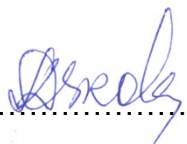
В заключение на гореизложеното, отчитайки богатата история, природната даденост, научните продукти, материалната база, генетичните материали, научния потенциал, с които ИЗС „Образцов чифлик”- Русе разполага, моето виждане като специалист и научен работник израствал в Института е, че той може да отговори на съвременните изисквания за развитие не само на българската, но и на европейската аграрна наука. Селекционно-подобрителната дейност при пшеница, овес, царевица, фасул, люцерна и лоза не дублират дейността на специализираните институти от системата на ССА, напротив - допълва ги, съдейства и конкурира, като последното е една от основните черти на пазарната икономика.

ИЗС „Образцов чифлик”- Русе е научно учреждение с достойно място в историческото развитие на аграрната наука и практика в страната. В този смисъл е и програмата за управление и развитие, която представям на Вашето внимание, целяща икономическа ефективност на научните изследвания.

Аз, като изпълнител на програмата, заявявам готовност за нейното разширяване и усъвършенстване при нови ефективни и рационални предложения от колектива на Института и от Ръководството на Селскостопанска академия.

Изразявам моята готовност и желание да ръководя Института, в екип с ръководството от специалисти, за утвърждаване авторитета и бъдещите научни постижения на Институт по земеделие и селскостопанство „Образцов чифлик“, Русе.

29.09.2025 г.

Подпис:
(доц. д-р Галина Дякова)